

بایسته‌های اعتقادی و فرهنگی تشکیل امت اسلامی

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر علی اصغر نصرتی*

اشاره

اسلام، دین کامل و خاتم و نیز دین الهی برای بشر تا پایان تاریخ است؛ همچنین دین اجتماعی، جامعه‌آفرین و تاریخ‌ساز است. راز ماندگاری اسلام و تضمین بقای آن، امت‌سازی است. امتی که با اجتماع مسلمانان و انسجام قلبی، فکری و عملی بر محور امام شایسته شکل می‌گیرد، از آموزه‌ها و دستاوردهای بزرگ رسول خدا ﷺ، از آغازین روزهای هجرت به مدینه به شمار می‌آید. امت اسلامی به سبب عوامل گوناگون داخلی و خارجی، متحمل ضعف و فروپاشی شده است. به برکت انقلاب اسلامی ایران و وقوع رویدادهای بزرگ جهانی در مقیاس تمدنی، فرصت تاریخی تشکیل امت اسلامی و در نتیجه تمدن جدید اسلامی فراهم شده است؛ این مسئله، خواسته انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و بسیاری از خواص آگاه جامعه اسلامی است. امام خامنه‌ای مد ظله العالی از منادیان جدی این گفتمان است و در مقاطع پرشماری این پیام را اعلان کرده‌اند؛ از جمله می‌فرماید: «یکی از این درس‌های زندگی پیغمبر و دعوت پیغمبر... عبارت است از امت‌سازی؛ تشکیل امت اسلامی»^۱. همچنین می‌فرماید: «ما امروز فاقد امت اسلامی هستیم. کشورهای اسلامی زیادند، نزدیک دو میلیارد مسلمان در دنیا زندگی می‌کنند، اما عنوان "امت" را نمی‌توان بر این مجموعه گذاشت؛ چون هماهنگ نیستند، چون یک‌جهت نیستند»^۲. لازمه تحقق و تشکیل امت اسلامی، مقدمات و الزاماتی است که می‌توان تحت عنوان بایسته‌ها بررسی

* عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

۱. بیانات رهبری، ۱۴۰۳/۶/۳۱.

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=57610>

۲. همان.

کرد. در این نوشتار، تنها به بایسته‌های اعتقادی و فرهنگی تشکیل امت اسلامی پرداخته می‌شود.

۱. مفهوم‌شناسی

۱-۱. امت اسلامی

امت یعنی مجموعه‌ای انسان‌هایی که در یک جهت، به سوی یک هدف و با یک انگیزه حرکت می‌کنند.^۱ «امت» جماعتی است که به سوی ایشان پیغمبری آمده باشد. گروهی که به پیغمبری ایمان آورده‌اند.^۲ «امت» به معنای گروهی از مردم با فرهنگ، دین یا زبان مشترک است. این کلمه معمولاً در متون دینی و اجتماعی به کار می‌رود. امت بر وزن فُعَلَه، از ریشه (أ-م-م) که به معنای قصد مخصوص است، اشتقاق یافته است و به گروهی گفته می‌شود که مورد قصد و توجه مخصوص دیگران واقع شده‌اند^۳ و در یک ویژگی چون دین، زمان، مکان، نوع یا صنف مشترک و همسان هستند. همچنین به پیروان یک دین و آیین بر اثر همسانی در دین، امت می‌گویند و نیز به مردمی که هم‌زمان با یکدیگر در یک قرن یا در منطقه‌ای از زمین زندگی می‌کنند یا گروهی از مردم که دارای عملکرد یکسان‌اند، امت اطلاق می‌شود.^۴ برخی امت را به معنای قرن و نسل انسانی دانسته‌اند.^۵ امت در قرآن بیشتر به معنای همسانی در دین و آیین و همسانی زمانی و مکانی آمده است: «رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ».^۶

امت به این معنا را می‌توان بر آنچه در اصطلاح به آن «جامعه» گفته می‌شود، حمل کرد. جامعه در اصطلاح جامعه‌شناسی، جماعتی سازمان‌یافته از اشخاص است که با هم در سرزمین مشترک سکونت دارند و با همکاری در گروه‌ها، نیازهای اجتماعی ابتدایی و اصلی خود را تأمین می‌کنند و با مشارکت در فرهنگی مشترک به عنوان یک واحد اجتماعی متمایز شناخته می‌شوند.^۷ امت اسلامی دارای ویژگی‌هایی از جمله ویژگی‌های اعتقادی و فرهنگی است. درحقیقت

۱. علی‌اکبر دهخدا، لغت‌نامه، ذیل واژه.

۲. محمد معین، فرهنگ معین، ذیل واژه.

۳. حسن مصطفوی، التحقيق، ج ۱، ص ۱۳۵، «امم».

۴. حسین بن محمد راغب اصفهانی، مفردات، ص ۸۶.

۵. ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۲۱۵، «امم».

۶. بقره: ۱۲۸.

۷. بروس کوئن، مبانی جامعه‌شناسی، ص ۱۴۲.

ویژگی‌های اعتقادی و فرهنگی می‌تواند الهام‌بخش پیش‌نیازها و بایسته‌های فرهنگی اعتقادی این سازه قرار گیرند؛ از جمله:

الف) امتی که بهترین است و در ایمان به خدا استمرار دارد و امر به معروف و نهی از منکر می‌کند: «كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ...»^۱.

ب) در مقابل امت‌هایی که اهل جهنم هستند، امت اسلامی (امت رسول خدا)، اهل بهشت هستند. رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «هیچ امتی نیست مگر اینکه برخی از آن در بهشت و برخی در جهنم هستند، در حالی که تمامی امت من در بهشت هستند»^۲. به این معنا که اگر امت اسلامی بر اساس انتظارات خداوند و رسول خدا تشکیل شده باشد و دارای ویژگی‌های آن باشند، همچنان‌که در این دنیا پیوستگی خود را با رسول خدا در عمل اثبات کرده‌اند، خداوند آنان را در بهشت نیز همراه رسول خدا قرار می‌دهد.

ج) امت وسط؛ خداوند می‌فرماید: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا»^۳. امت وسط را به معانی مختلفی بیان کرده‌اند؛ از جمله عادل، امتی که به چپ و راست مایل و منحرف نمی‌شود و در دین افراط و تفریط نمی‌کند و برگزیده است.

د) شاهد و الگو؛ خداوند می‌فرماید: «وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا»^۴ همان‌گونه [که قبله شما، یک قبله میانه است] شما را نیز امت میانه‌ای قرار دادیم [در حد اعتدال، میان افراط و تفریط] تا بر مردم گواه باشید؛ و پیامبر هم بر شما گواه است».

۲-۱. بایسته‌های اعتقادی و فرهنگی

بایسته‌های تشکیل امت اسلامی به این معناست که چه مقدمات، عناصر و ویژگی‌هایی در پیدایش امت اسلامی دخالت دارند. این بایسته‌ها در سه دسته کلی بررسی می‌شوند: بایسته‌های اعتقادی و فرهنگی، بایسته‌های سیاسی و بایسته‌های اقتصادی. در این نوشتار، بایسته‌های اعتقادی و فرهنگی به‌اجمال بحث و بررسی می‌شوند. بایسته‌های اعتقادی، باورها و اصول

۱. آل عمران: ۱۱۰.

۲. ر.ک به: ابوالفضل رشیدالدین میبیدی، کشف الاسرار و عدة الابرار، ج ۲، ص ۲۴۴.

۳. بقره: ۱۴۳.

۴. همان.

بنیادینی هستند که ایمان مسلمانان را شکل می‌دهند و در جایگاه عامل انسجام‌بخشی به افراد و اعضای امت اسلامی عمل می‌کنند. بایسته‌های فرهنگی، عوامل هویت‌بخش به امت اسلامی هستند که هرچند ممکن است متأثر از دین هم باشند، ماهیت فرهنگی دارند و در جایگاه عوامل تقویت‌کننده پیوندهای اجتماعی میان مسلمانان عمل می‌کنند؛ همچون ادبیات، زبان، سنت‌ها، هنر، معماری، آداب و هنجارهای خاصی که جامعه اسلامی را در مقیاس امت به هم پیوند می‌دهد و به آن اشتراک هویتی می‌بخشد.

۲. بایسته‌های اعتقادی تشکیل امت اسلامی

۱-۲. حقانیت اسلام

اگرچه همه پیامبران الهی در یک مسیر حرکت کرده‌اند و جملگی منادی توحید، معنویت، اخلاق، آزادی، کرامت انسان و عدالت بوده‌اند؛ ولی اسلام در جایگاه دین خاتم، دینی است که رضایت الهی با آن است و غیر آن دینی نخواهد آمد؛ به این معنا که دین الهی تا قیامت، اسلام قرار داده شده است؛ همان‌گونه که خداوند متعال می‌فرماید: «وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدَّلَ لِكَلِمَتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ»^۱. همچنین با ابلاغ امامت تاریخی بعد از پیامبر، اوج و کمال نعمت الهی بر بشر تقدیر شد: «اليوم اكملت لكم دينكم...»^۲.

۲-۲. فراگیر بودن اسلام

دین اسلام اختصاص به زمان، مکان، نژاد و قوم خاصی ندارد و مخاطب آن همه بشر در همه زمان‌ها و مکان‌هاست. خطاب‌های قرآنی و هدف‌های ابلاغی پیامبر عظیم‌الشان اسلام حضرت محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ گواه این مدعاست؛ از جمله: «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ»^۳. در واقع خدا می‌خواهد دین پیامبرش را بر همه ادیان غلبه دهد. علامه طباطبایی معنای غلبه دین اسلام بر دیگر ادیان را شامل بر ادیان و همه روش‌ها و مکاتب غیرخدایی می‌داند که در بین بشر رایج است.^۴ بنابراین تنها اسلام، کلید حل معماها و معضلات بشری است و تمامی مکاتب بشری غرب و شرق، هم از درمان دردهای بشر عاجزند

۱. انعام: ۱۱۵.

۲. مانده: ۳.

۳. صف: ۹.

۴. سیدمحمدحسین طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۱۹، ص ۲۲۵.

و هم به لحاظ جهت نادرست و باطل‌اند. خداوند می‌فرماید: «وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَسِرِينَ»^۱؛ یعنی پیروی از هر مکتبی و دینی غیر از اسلام هم به لحاظ تشریح در مقیاس دین و آیین مقبول خداوند نیست و هم در تکوین راه به جایی نمی‌برد و باخت قطعی نتیجه آن خواهد بود.

۲-۳. اعتقاد به وحدت اسلامی

دین اسلام یک حقیقت واحد است؛ ولی در طول تاریخ به دلایل مختلف، نحله‌های فکری، مذاهب، فرقه‌ها و مکاتب پرشمار اسلامی به وجود آمده است و متأسفانه جمع مسلمانان را دارای تفرقه و پراکندگی نموده است و موجب تضعیف شوکت و قدرت جامعه مسلمانان شده است. قرآن و آموزه‌های دینی از تفرقه منع می‌کنند و از سوی دیگر به وحدت دعوت می‌نمایند: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا»^۲ و «وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ»^۳. در این آیات، تکیه وحدت بیشتر بر جنبه سلبی آن، عدم نزاع و تفرقه است. به فرموده رهبر معظم انقلاب: «... یکی شدن عقاید و مذاهب اسلامی نیست و اختلاف عقاید فقهی و کلامی می‌تواند هیچ تأثیری در میدان واقعیت زندگی و میدان سیاست نداشته باشد و مراد ما از وحدت دنیای اسلام، عدم تنازع است»^۴. البته وقتی دنیای اسلام با هم نزاع نداشته باشند و با منطق اسلامی با هم همزیستی داشته باشند، به یقین در عرصه بین‌المللی دشمن مشترک خود را استکبار و صهیونیسم خواهند شناخت و متحدانه در مقابل آن خواهند ایستاد.

۲-۴. مرزبندی دو دسته ولایت الهی و ولایت طاغوت

شرط لازم رسیدن به امت اسلامی، وحدت بین مسلمانان است. لازمه وحدت بین مسلمانان، از بین رفتن نزاع‌ها و جنگ‌های داخلی میان جوامع اسلامی است. در وضعیت وحدت جهان اسلام است که غیریت و طیف‌بندی با شاخص ایمان و عقیده خود را آشکار می‌کند و در میانه دوگانه ولایت الهی و ولایت طاغوت، مسلمانان با اعتصام به حبل الهی خود را در وادی ولایت او قرار می‌دهند. هرچند ممکن است در شرایط همزیستی و عدم منازعه بین‌المللی خود را در

۱. آل عمران: ۸۵.

۲. آل عمران: ۱۰۳.

۳. انفال: ۴۶.

۴. بیانات رهبری، ۱۳۸۵/۵/۳۰.

این سطح در صحنه تعریف نکنند، ولی اگر نتوانند با پیوند ولایی جمع خود را منسجم کنند، هیچ‌گاه به تشکیل امت اسلامی نخواهند رسید؛ زیرا طبیعت قدرت به‌ویژه بین نظام سرمایه‌داری و صهیونیزم، وجود روح استکبار و زیاده‌خواهی است و تاکنون نیز جهان اسلام آماج سلطه و هضم در نظام کفر جهانی بوده است که به‌واقع تحت ولایت شیطان قرار دارد. همان‌طور که امام خمینی علیه السلام فرمود: «جمهوری اسلامی ایران با تمام وجود برای احیای هویت اسلامی مسلمانان در سراسر جهان سرمایه‌گذاری می‌کند و دلیل هم ندارد مسلمانان جهان را به پیروی از اصول تصاحب قدرت در جهان دعوت نکند و جلوی جاه‌طلبی و فزون‌طلبی صاحبان قدرت و پول و فریب را نگیرد»^۱.

۲-۵. شناخت و مقابله با جریان‌های اعتقادی وحدت‌شکن

همواره از درون جامعه اسلامی و نیز بیرون از این هویت تمدنی، تلاش‌هایی برای ایجاد تفرقه و جلوگیری از وحدت امت اسلامی وجود داشته است که این تلاش‌ها وجوه مختلفی دارند. تلاش‌ها با انگیزه‌های دینی و اعتقادی چه در گذشته و چه حال، بی‌وقفه در حال فعال کردن گسل‌ها و نقاط افتراق بین نحله‌ها، مذاهب، مکاتب و جریان‌های فکری اسلامی هستند. این نقاط قابل تحریک و فعال‌شدن هم بین شیعیان و هم بین اهل سنت وجود دارد؛ مانند فرقه‌های افراط‌گرای حجتیه؛ احمد الحسن؛ شیرازی‌ها با خاستگاه شیعی که عمدتاً تحت حمایت دشمنان قسم‌خورده اسلام و مسلمانان یعنی آمریکا، انگلیس و صهیونیزم هستند؛ نیز فرقه‌های تکفیری وهابیت، القاعده و داعش که با بهره‌مندی از حمایت پنهان و آشکار نظام‌های استکباری آمریکا، انگلیس و رژیم صهیونیستی به‌شدت از وحدت و یکپارچگی امت اسلامی جلوگیری می‌کنند و گاهی هم اگر آهنگ ایجاد امت اسلامی هم داشته باشند، با مدیریت و هدایت نظام‌های استکباری است که نتیجه آن به فرموده امام علیه السلام، اسلام آمریکایی است. همچنان‌که ایجاد این فرقه‌ها نیز با توطئه انگلیس، آمریکا و صهیونیست‌ها بی‌ارتباط نیست.

۳. بایسته‌های فرهنگی تشکیل امت اسلامی

۳-۱. تقابل با فرهنگ منحط غربی

آنچه امروزه بیش از هر چیز فرهنگ‌های بومی به‌ویژه فرهنگ اسلامی را در جوامع اسلامی

۱. سیدروح‌الله خمینی، صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۹۱.

تهدید می‌کند، فراگیر شدن فرهنگ مادی و بی‌خدایی سرچشمه گرفته از مغرب‌زمین است. مهم‌ترین مظاهر فرهنگ مادی عبارت‌اند از: اومانیسیم، لیبرالیسم، سکولاریزم، کاپیتالیسم و مدرنیته که نتیجه آن در جهان اسلام، عبور از اسلام و پذیرش تمدن غرب در جایگاه آیین زندگی فردی و جمعی و حل شدن در آن تمدن بوده است. البته شتاب فزاینده و افراط‌گری غربی‌ها در جهانی سازی فرهنگ و تمدن مادی از یک سو و نیز خلاف فطرت و سنت الهی بودن مبانی و آموزه‌های آن از دیگر سو، افول و انحطاط آن را به سرعت رقم زده است. در دوره گذار افول تمدن غرب، فرصت طلایی ایجاد تمدن اسلامی با «پایگاه امت اسلامی» پیش آمده است. بازیابی هویت اسلامی از مسیر عصیان علیه تمدن غرب و بازگشت به تمدن اسلامی میسر است. درحقیقت کارزاری است که ورود مردم مسلمان را به عنوان اجزای یک امت می‌طلبد و شرکت مردم در این صحنه که به یقین با مقاومت تمدن غرب برای ماندن و جهانی شدن همراه است، با سختی‌ها و ایثار و جهاد آمیخته است. شهید آوینی حرکت عمومی مردم مسلمان را نه با تحریک و تبلیغات روان‌شناسانه، بلکه حضور یک پارچه امت در صحنه جهاد فی سبیل الله را نشان‌دهنده این معنا می‌داند که آنان با خودآگاهی کامل، از تبعیت امیال و غرایز پست و حیوانی خویش خودداری کردند.^۱

۲-۳. فرهنگ همزیستی ایمانی

ورود مسلمانان به عرصه زندگی در امت، نیازمند آمادگی‌های روحی و رفتاری از طرف مسلمانان است. فرهنگ همزیستی و عامل به هم پیوستگی اجتماعی و استقرار و استمرار زندگی جمعی در دیگر جوامع انسانی، نیاز افراد جامعه به یکدیگر و توافق بر امنیت و زندگی بر مدار قانون و حفظ حقوق یکدیگر است. اما مبانی جامعه ایمانی فراتر از نیازهای حیوانی و مادی، از جنس فطرت و همگرایی روح و جان مؤمنان با هم است؛ همان‌گونه که رسول خدا ﷺ در پایه‌گذاری امت اسلامی، «پیمان اخوت» را بین مسلمانان جاری کردند. نکته مهم آن است که پیمان برادری بین مسلمانان با هم منعقد گردید و فرمود: «تأخوا فی الله أخوین أخوین»^۲ دوتا دوتا با هم برادر شوید؛ ثمره این مسئله، شکل گرفتن پیمان برادری ریشه‌دار بین دو طایفه اوس و خزرج بود که بیش از صدویست سال با هم جنگیده بودند.^۳ از سوی دیگر نیز مسلمانان با توجه

۱. سید مرتضی آوینی، توسعه و مبانی تمدن غرب، ص ۸۶.

۲. ابن هشام حمیری، سیره نبوی، ج ۱۲، ص ۵۰۵.

۳. غلامحسین زرگری‌نژاد، تاریخ صدر اسلام، ص ۳۵۰.

به منافع دنیوی و اخروی مشترک و اینکه اجزایی از یک پیکره واحد به نام امت اسلامی هستند و در جایگاه یک شخصیت و شاکله بزرگ اجتماعی ظهور می‌کنند، حجاب تفاوت‌ها و اختلاف‌های ظاهری زبان، نژاد، قوم و مذهب را کنار می‌زنند و پیمان برادری جدایی‌ناپذیری می‌بندند؛ بنابراین همزیستی ایمانی با همزیستی مردمان در دیگر جوامع متفاوت می‌شود.

۳-۳. استفاده از الگوهای همزیستی امت اسلامی

درباره الگوهای همزیستی امت اسلامی، می‌توان به مواردی اشاره کرد؛ از جمله: الف) حج: حج را می‌توان هم نمونه‌ای از زندگی مسلمانان در امت اسلامی و هم زمینه‌ساز تشکیل امت اسلامی دانست. رهبر معظم انقلاب اسلامی می‌فرماید: «حج نمونه‌ای معنادار از تشکیل امت اسلامی و فرصت بسیار بزرگی برای هم‌زبانی، همدلی و ابراز همدردی مسلمانان جهان است».^۱ از سویی دیگر «حج نمایش توانایی‌های سخت و نرم امت است».^۲ حج وعده‌گاه مشترک همه مسلمانان با رنگ و نژاد و زبان و مذهب متفاوت است؛ ولی با شعارها و مناسک هماهنگ و محور قراردادن پرستش خدا و وحدت در دشمن‌شناسی (یعنی شیطان و هرچه به او نسبت پیدا می‌کند).

ب) دفاع از فلسطین: اتحادیه بین‌المجالس کشورهای اسلامی در بیانیه پایانی پنجمین نشست اضطراری کمیته فلسطین، تصریح می‌کند: «مسئله فلسطین همچنان اصلی‌ترین مسئله امت اسلامی است».^۳ مسئله فلسطین سبب شده است مسلمانان جهان برای نجات فلسطین در یک‌جا با هم هم‌رزم باشند و در جبهه علیه اشغالگری صهیونیسم جهانی آمریکا، اروپا و رژیم غاصب صهیونیستی مبارزه کنند؛ گرچه حساب دولت‌های دست‌نشانده حاکم بر بسیاری از کشورهای اسلامی با حساب مردم مسلمان یا همان امت اسلامی جداست. در این میان جمهوری اسلامی ایران که یک نظام حکومتی و انقلابی شیعی است، بیش از دیگران بر مسئله فلسطین تأکید دارد و اصولاً یکی از پایه‌های اصلی شکل‌گیری انقلاب اسلامی، نجات قدس و هم‌دردی با مسلمانان مظلوم فلسطین بوده است؛ به همین دلیل امام امت علیه السلام روز جمعه آخر ماه مبارک رمضان را روز قدس قرار داد که نماد اجتماع امت اسلامی بر یک موضوع مشترک است.

۱. بیانات رهبری، ۱۳۹۴/۶/۱.

۲. بیانات رهبری، ۱۳۹۹/۵/۷.

به تعبیر رهبر معظم انقلاب: «فلسطین زنده‌ترین مسئله مشترک امت اسلامی است»^۱.
ج) اربعین: یکی دیگر از صحنه‌هایی که می‌تواند همچون آینه‌ای امت اسلامی را در آن مشاهده کرد، اربعین حسینی است. پیاده‌روی اربعین، نقش تعیین‌کننده و الگوبخشی در وحدت امت اسلامی دارد که مسلمان‌ها در کنار هم امت واحده را به نمایش می‌گذارند. این مراسم وحدت‌بخش نشان می‌دهد که تشکیل امت اسلامی هم امکان‌پذیر است و هم گامی به سوی نهاد جهانی امت اسلامی است.

جمع‌بندی و نتیجه

تشکیل امت اسلامی از اهداف اصلی دین اسلام است که در شرایط کنونی با مشکلات موجود در جوامع اسلامی بیش از پیش ضرورت دارد. این نوشتار بر بایسته‌های اعتقادی و فرهنگی تمرکز داشت که می‌تواند به انسجام مسلمانان و تشکیل یک امت واحد کمک کند. مهم‌ترین این بایسته‌ها شامل حقانیت اسلام، فراگیری آن، اعتقاد به وحدت اسلامی، مقابله با طاغوت و جریان‌های وحدت‌شکن، تقابل با فرهنگ غربی، و ایجاد فرهنگ همزیستی بر اساس ایمان و برادری است. همچنین، مناسک مذهبی نظیر حج و اربعین می‌توانند به عنوان الگوهایی برای تقویت وحدت مسلمانان مورد استفاده قرار گیرند.
در نهایت، تشکیل امت اسلامی نیازمند همکاری و تلاش جمعی مسلمانان در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی است تا بتوان به جامعه‌ای منسجم و متحد دست یافت.

کتاب‌نامه

قرآن کریم

۱. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، قاهره: دار المعارف، ۱۴۱۴ ق.
۲. ابن هشام، عبدالملک، السیرة النبویه، تصحیح: مصطفی السقا، ابراهیم الأبیاری و عبدالحفیظ شلبی، ج ۱۲، بیروت: دار الوفاق، ۱۳۷۵ ق.
۳. آوینی، سیدمرتضی، توسعه و مبانی تمدن غرب، تهران: نشر ساقی، ۱۳۸۶ ش.
۴. خمینی، سیدروح‌الله، صحیفه امام، ج ۲۱، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام، ۱۳۸۹ ش.

۱. بیانات، روز قدس، ۱۴۰۰/۲/۷.

۵. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران: روزنه، ۱۳۷۳ ش.
  ۶. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، بیروت: دار الشامیه، ۱۴۱۲ ق.
  ۷. زرگری نژاد، غلامحسین، تاریخ صدر اسلام (عصر نبوت)، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، ۱۳۸۷ ش.
  ۸. طباطبایی، سید محمدحسین، تفسیر المیزان، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۴ ش.
  ۹. کوئن، بروس، مبانی جامعه‌شناسی، مترجم: غلامعباس توسلی و رضا فاضل، تهران: سمت، ۱۴۰۲ ق.
  ۱۰. مرکز فرهنگ و معارف قرآن، دایرةالمعارف قرآن کریم، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۴ ش.
  ۱۱. مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۶۸ ش.
  ۱۲. معین، محمد، فرهنگ معین، تهران: امیر کبیر، ۱۳۸۸ ش.
  ۱۳. میبدی، ابوالفضل رشیدالدین، کشف الاسرار و عدة الایار معروف به تفسیر خواجه عبدالله انصاری، به سعی و اهتمام علی اصغر حکمت، ج ۱۰، تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۱ ش.
- <https://farsi.khamenei.ir/speech>
- <https://www.iribnews.ir/fa/news/4118492>.